

Prof. Joseph E. Stiglitz

Ekonomide Nobel ödülü bulunan Joseph E. Stiglitz, Columbia Üniversitesi'nde Profesör ve Roosevelt Enstitüsü'nde Baş Ekonomisttir. En son çıkan kitabı: Küreselleşme Yine Büyük Hayal Kırıklığı: Trump Döneminde Küreselleşme Karşıtlığı

Neoliberalizmin sonu ve tarihin yeniden doğuşu

Şu anda büyük aldatmacanın siyasi sonuçlarını yaşıyoruz. İsmine rağmen neoliberalizm çağının liberallikten çok uzak olduğu bir gerçektir. Bu çağ koruyucuları fikir ayrılıklarına karşı tamamen hoşgörüsüz olan bir entelektüel ortodoksluk dayattı.

Soğuk Savaşın sonunda siyaset bilimcisi Francis Fukuyama "Tarihin Sonu?" isimli çok ünlü olacak bir yazı yazmıştı. Komünizmin çöküşünün tüm dünyayı liberal demokrasi ve piyasa ekonomilerinden ayıran son engelleri temizleyeceğini iddia etmişti. Birçok insan bu iddiaya katıldı.

Bugün dünya nüfusunun yarısından fazlasının yaşadığı ülkeleri otokratik liderlerin ve demagogların yönetmesiyle kurallara bağlı liberal global düzenden bir geri çekilme ile karşı karşıyayken Fukuyama'nın fikri antika ve saf görünüyor. Ancak bu fikir, son 40 yıldır baskın olan neoliberal ekonomik doktrini güçlendirmişti.

Paylaşılan refaha giden en emin yol olarak serbest (müdahale edilmeyen) piyasalardaki neoliberalizm inancının güvenilirliği şu aralar can çekişiyor. Ve çekişmeli de...

Neoliberalizme ve demokrasiye yönelik güvenin eşzamanlı olarak zayıflaması ne tesadüf ne de sadece bir korelasyondur. Neoliberalizm 40 yıldır demokrasinin altını oymuştur.

Harvard Üniversitesi'nden Dani Rodrik'in çok net şekilde açıkladığı ve benim de Globalization and Its Discontents Revisited ve People, Power, and Profits adlı kitaplarımda tartıştığım üzere neoliberalizmin tanımladığı globalleşme şekli, kişileri ve tüm toplumları kendi kaderlerinin önemli bir bölümünü kontrol edemez hal getirdi. Sermaye piyasası liberalleşmesinin etkileri özellikle rahatsızlık vericiydi.

İstediğin politikaları yürütemezsin

Yükselmekte olan bir piyasadaki favori bir başkan adayı Wall Street'in gözünden düşerse, bankalar paralarını ülkeden çekerdi.

2008 finansal krizi serbest piyasaların çalışmadığını anlamamızı sağlayamadıysa iklim krizi kesinlikle sağlamalıdır, neoliberalizm abartısız medeniyetimizin sonunu getirecektir. Ancak bilime ve hoşgörüyü sırtımızı dönmemize neden olacak demagogların sadece işleri daha da kötüleştireceği de kesindir.

Bu durumda oy verenlerin önünde güç bir seçim vardı: Wall Street'e teslim olmak veya şiddetli bir mali kriz ile yüz yüze kalmak. Sanki Wall Street'in ülkenin vatandaşlarından daha fazla siyasi gücü var gibiydi.

Zengin ülkelerde bile sıradan vatandaşlara "istediğin politikaları yürütemezsin; bunlar ister sosyal koruma, yeterli maaşlar, artan oranlı vergi sistemi isterse iyi düzenlenmiş bir mali sistem olsun çünkü ülke rekabet gücünü kaybedecek, işler yok olacak ve sen de bunun sonuçlarına katlanacaksın" dendi.

Hem zengin hem fakir ülkelerde elit tabaka neoliberal politikaların daha hızlı ekonomik büyüme sağlayacağını ve elde edilen faydaların aşağıya yayılarak en fakirin bile daha iyi durumda olacağı sözünü verdi. Ancak buna ulaşmak için işçilerin daha düşük maaşları kabul etmesi ve tüm vatandaşların önemli hükümet programlarında kesintileri kabul etmesi gerekecekti.

Popper'in savunduğu "açık toplum"

Elit tabaka verdikleri sözlerin bilimsel ekonomik modelleri ve "kanıta dayalı araştırmaları" temel aldığını iddia etmişti.

40 yıl sonra rakamlar elimizde: büyüme yavaşladı ve büyümenin meyveleri ağırlıklı olarak en üstte yer alan az sayıda kişiye gitti. Maaşlar yerinde sayıp borsa yukarı fırladıkça gelir ve refah aşağıya doğru değil yukarı doğru aktı.

Rekabet gücünü elde etmek veya korumak için yapılan maaşlardaki kısıtlamalar ve azalan hükümet programları nasıl daha yüksek yaşam standartları sağlayabilir? Normal vatandaşlar kandırılmış hissettiler. Kendilerini dolandırılmış hissetmek konusunda haklıydılar.

Şu anda bu büyük aldatmacanın siyasi sonuçlarını yaşıyoruz. Elit tabakaya, neoliberalizmin temel aldığı ekonomik "bilime" ve tüm bunları mümkün kılan paranın bozduğu siyasi sisteme yönelik güvenin kaybolması.

İsmine rağmen neoliberalizm çağının liberallikten çok uzak olduğu bir gerçektir. Bu çağ, koruyucuları

fikir ayrılıklarına karşı tamamen hoşgörüsüz olan bir entelektüel ortodokslik dayattı. Aykırı görüşleri olan ekonomi uzmanlarına toplum dışına itilmesi gereken kafirler gibi davranıldı veya en iyi durumda bu uzmanlar birkaç kurumun dışında var olmamaları sağlandı. Neoliberalizmin Karl Popper'in savunduğu "açık toplum" ile çok az benzerliği vardı. George Soros'un vurguladığı üzere Popper toplumumuzun, biz daha fazla bilgi sahibi oldukça bilgilerimizin sistemin davranışlarını o kadar fazla değiştirdiği karmaşık ve sürekli değişen bir sistem olduğunu görmüştü.

Aydınlanmayı tekrar canlandırmalı

Hiçbir alanda bu hoşgörüsüzlük, baskın modellerin 2008'de yaşadığımız gibi bir kriz olasılığını yok saydığı makro-ekonomide olduğu kadar büyük değildi. İmkansız olan meydana geldiğinde, buna sanki 500 yılda bir meydana gelen bir sel felaketi gibi bakıldı, hiçbir modelin tahmin edemeyeceği anormal bir olay.

Bu teorilerin savunucuları bugün bile kendi kendini düzenleyen piyasalara yönelik inançlarının, dışsallıkları yok veya önemsiz diye reddetmelerinin krizin ateşini yakmakta büyük öneme sahip deregülasyona yol açtığını ret etmektedir. Teori, gerçeklere uyması için Güneşin Dünyanın çevresinde döndüğünü savunmaya benzer girişimlerle yaşamaya devam etmektedir ve bu durum kötü fikirlerin, bir kere yerleştikten sonra çoğunlukla yavaş yavaş öldüğü gerçeğini doğrulamaktadır.

2008 finansal krizi serbest piyasaların çalışmadığını anlamamızı sağlayamadıysa, iklim krizi kesinlikle sağlamalıdır, neoliberalizm abartısız medeniyetimizin sonunu getirecektir. Ancak bilime ve hoşgörüyü sırtımızı dönmemize neden olacak demagogların sadece işleri daha da kötüleştireceği de kesindir.

İleriye giden tek yol, gezegenimizi ve medeniyetimizi kurtarmanın tek yolu tarihin yeniden doğuşudur. Aydınlanmayı tekrar canlandırmalı, özgürlük, bilgiye saygı ve demokrasi değerlerini yaşatmaya tekrar kendimizi adamalıyız.

